1 Mart 1966

eylem

SORUNLAR

Prof. Sadun Aren
Bütçe Eleştirisi

Dr. Mehmedcan Köksal
Verilen Oy Kaybolmaz

Dr. Fahrettin Yakal
Prof. Aydın Yalçın'la Açık Oturum

Cahit Umut
Son Günlerin İşçi Olayları

İNCELEME

Kemal Sülker
T.İ.P nin Kuruluşu

Yusuf Ziya Bahadınlı
Eğitim Sorunlarımız

Tanju Üner
Amerikan Emperyalizmi

SANAT

Samim Kocagöz
Aziz Nesin Edebiyat Dışı mı?

Ceyhun Atuf Kansu
Ay Türküsü

Şükran Kurdakul
Fazıl Hüsnü Dağlarca'yı da

29

eylem

ONBEŞGÜNLÜK DÜŞÜN VE EYLEM
DERGİSİ

SAYI 29 CİLT 3
1 Mart 1966

Sahibi :
ŞÜKRAN KURDAKUL

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
NURER UĞURLU

Bu Sayıyı Hazırlayan
ŞÜKRAN KURDAKUL

Sayısı 125 kuruştur. Altı aylık abonesi 10 lira. Yıllık abonesi 20 lira. Havaleler, Şükran Kurdakul - Ankara caddesi 45/22 adresine gönderilmelidir.

Dergiye gönderilen yazılar iade edilmez

İlân Koşulları :
Tam sahife çift renk: 1250 TL.
Tam sahife tek renk: 1000 TL.

Basıldığı yer :
Gün Matbaası - İstanbul

Kapak baskısı :
Büyük Kervan matbaası

BÜTÇE ELEŞTİRİSİ

PROF. SADUN AREN
T.İ.P. İstanbul Milletvekili

Adalet Partisi hükûmetinin hazırladığı Bütçe, uzun çalışmalardan sonra muhalefetin karşı koymasına rağmen Meclisten geçmiştir.

Okuyacağınız eleştiri, Prof. Sadun Aren'in T. İ. P. adına yaptığı konuşmadır. Siyasal hayatımızda sosyalist öğretiye dayanarak hazırlanmış olan bu ilk Bütçe eleştirisini okurlarımıza kıvançla sunuyoruz.

Sayın Başkan

Sayın Milletvekilleri,

Adalet Partisi hükûmetinin ilk bütçesini eleştirmek ve Türkiye İşçi Partisinin görüşlerini belirtmek için, söze A.P.'nin iktisadî kalkınma hakkındaki temel görüşlerinden başlamak istiyoruz. Çünkü, açıktır ki, bir hükûmetin bütçesi, onun iktisadî görüşünün ve buna dayanan iktisadî politikasının, bütçe ile ilgili konulardaki tezahüründen ibarettir. Diğer bir deyimle, bütçenin, genel iktisadî tutum ve politikadan müstakil olarak eleştirilmesine ve değerlendirilmesine imkân yoktur.

Bilindiği üzere, hükûmet programında ve çeşitli vesilelerle en selâhiyetli mensuplarının sözle ve davranışlarıyla ifade ettikleri gibi; Adalet Partisinin temel iktisadî görüşü, özel sektörü yönetmektir. Yalnız burada bir yanıltmayı önlemek isteriz. Özel sektörcülük halkın teşebbüs serbestisi demek değildir. Özel sektörcülük, bunun tam aksine; büyük sermaye sahiplerinin teşebbüs serbestliğidir. Çünkü zamanımızda memleketi kalkındırabilecek yeni işletme ve tesisler büyük ölçüde olacaklarından, bunları kurmaya teşebbüs etmek, işçi, köylü, memur ya da küçük esnafın harcı olmadığı meydandadır.

Özel sektörü esas almak ve ekonomiye hakim kılmak yeni bir fikir değildir. Tanzimattan beri ana fikir bu olmuştur. 1923 İzmir iktisat kongresinde ve sonra C.H.P.'nin programında da kabul edilen temel hedef özel sektörün

esas olduğu prensibidir.

Özel sektör, tek başına, halkın temel ihtiyaçlarını sağlayacak ve dolayısiyle mevcut düzeni ayakta tutabilecek güçte olmadığı için, daima bir desteğe, bir müttefike muhtaçtır. Bu müttefik 1950 evveli C.H.P. zamanında devletçilik, D.P. ve A.P.'de ise yabancı sermayedir.

Türkiye'de devletçilik bu niteliğinden, yani özel sektörün yardımcısı, destekleyicisi, onun tamamlayıcı bir parçası olmasından ötürü, hiçbir sosyal muhteva kazanamamış, halk tarafından benimsenmemiş ve halka yabancı kalmıştır.

A.P. hükûmeti özel sektörün destekleyicisi olarak devletçiliği reddetmekte ve onun yerine yabancı sermayeyi koymaktadır. Ve bizim gördüğümüz kadar C.H.P. ve A.P.'nin iktisadî görüşleri arasındaki fark, bu yan kuvvetlere verilen farklı ağırlıklardan ibarettir.

Demek oluyor ki A.P. hükûmetinin temel iktisadî görüşünü yalnız özel sektörcülük olarak nitelemek eksiktir. Onun aynı zamanda yabancı sermaye ile işbirliği olduğunu, yabancı sermayeye dayandığını ve güvendiğini de söylemek lâzımdır.

T.İ.P. böyle bir iktisadî görüşün temelinden ve kesin olarak karşısındadır. Böyle bir görüşün Türkiye'yi kalkındırması şöyle dursun, giderek yurdumuzu ileri sanayici memleketlerin tam bir sömürgesi haline getireceğine inanır.

T.İ.P. bu sebepten, yurdumuzun kalkınması ve kurtuluşu için, mahiyetinde ve mantığında işçilik-patronluk, ağalık-ırgatlık, efendilik-uşaklık olan, yani eşitsizlik olan ve eşitsizliğe dayanan özel sektörcülük yerine, özel sektörü olmayan, kamu sektörünü esas alan, yabancı ve özel sermayeye yer vermeyen plânlı bir iktisat düzenini tek çıkar yol olarak görür.

Sayın Milletvekilleri,

Böylece, iktisadî sistem hakkında A.P., C.H.P. ve T.İ.P.'nin görüşlerini en ana hatları ile belirtmiş bulunuyorum. Bunların sistem olarak, nazari sayılabilecek tartışmalarını yapacak değilim.

Şimdi, A.P. hükûmetinin, memleketimizin başlıca iktisadî meseleleri hakkında, hiç şüphesiz yukarıda açıkladığımız temel iktisadî felsefesine dayanan politikasını (tutumunu) ve bunlar hakkında T.İ.P.'nin görüşünü açıklayacağım.

Tarım meselesi

Evvelâ çiftçinin, köylünün durumunu, ya da tarım meselesini ele alalım:

Tarımda verimin artırılması ve böylece köylülerin yaşama şartlarının düzeltilmesi, ceplerine para girmesi başlıca hedeflerimizden biridir. Tarımın kalkınması aynı zamanda sanayileşmemizin de şartıdır. Bu nasıl sağlanacaktır. Herşeyden evvel bugünkü duruma bakmak lâzımdır.

Bir kere, köylülerimizin bir kısmı tamamen topraksız veya pek az topraklıdır. Bunlar başkalarının topraklarında ortakçı, ya da ırgat olarak çalışırlar. Bunların hayatları çok zordur. Maddeten de zordur, mânen de zordur. Kurtulmak, kalkınmak, imkânları yoktur. Tarım usullerini ıslah etmeğe, yeni tarım âletleri almağa ne maddî imkânları elverişlidir, ne de buna sebep görür. Halbuki diğer tarafta büyük toprak sahipleri, veya toprakları az bile olsa, çiftçilikle alâkalarını kesmiş toprak sahipleri vardır.

Yapılacak ilk iş, bu topraksız ya da az topraklı köylülere toprak vermektir. Halbuki hükûmetin böyle bir niyeti yoktur. Bütçeye bu maksatla hiçbir para konulmamıştır. Toprak reformuna karşı başlıca iki delil öne sürülmektedir. Biri dağıtılacak toprak olmadığı, diğeri büyük toprakların bölünmesinin randımanı azaltacağıdır. Bu iddiaların ikisi de doğru değildir. Türkiye'de, hiç şüphesiz olarak dağıtılabilecek bir miktar toprak vardır. Bu dağıtılmalıdır. Verim meselesine gelince; bizde büyük toprakların çoğu ortakçılara bölüştürülerek küçük işletmeler halinde çalışmaktadır.

Mülkiyetin de bölünmesi bir fark yapmayacaktır. Aksine toprağına sahip olan köylü daha çok çalışarak verimini artıracaktır. Büyük işletme şeklinde çalıştırılan büyük toprakların bölünmesinden doğacak mahzur ise kooperatifleşme ve devletin yapacağı makine yardımlariyle telâfi edilebilir.

Kaldıki toprak reformunun bir önemli hedefide büyük toprak sahiplerinin siyasi gücünü olumsuz, tutucu siyasi gücünü kırmaktır. T. İ. P. hem tarımın kalkındırılması hem de sosyal piyasalaşmalarla köklü bir toprak reformunu, kalkınmamızın başlıca temeli sayar.

Kaldı ki, tarım meselesi, sadece toprak meselesinden ibaret değildir. Toprağı kendisine yeten milyonlarca küçük çiftçi ailesi de tefecinin, aracı tüccarın pençesinden kendisini kurtaramamaktadır. Hele, tütün, üzüm, fındık gibi, ihraç mahsullerinin müstahsilleri onca emek ve umutla yetiştirdikleri mahsullerini her yıl satarken aracı tüccara yok bahasına kaptırmaktadır. İhraç mallarının müstahsilleri, ayrıca, milletlerarası piyasanın ve rekoltenin tazyik ve cilvelerine himayesiz olarak terkedilmiştir. Hükûmetin küçük müstahsilin bu perişan durumunu önleyecek bir kredi politikası ve ihracatı halk yararına yeniden teşkilâtlandırmak gayreti içinde görmüyoruz.

T. İ. P., küçük müstahsilin, ihtiyaçlarına uygun bir kredi politikasiyle, tefecilerin elinden ve, ihraç mahsullerimizin sadece kooperatifler, ya da kurulacak ofisler vasıtasiyle alınıp gene bunlar vasıtasiyle ihraç edilmesi suretiyle de aracı tüccarın ve dış piyasa baskısının pençesinden kurtarılmasını zaruri görür.

Maden ve Petrol

Madenlerimizin ve petrollerimizin işletilmesinin kalkınmamız bakımından önemi aşikârdır. Bunlar içerde, kurulacak sanayimizin hammaddesi, enerji kaynağı, dışarda da kıymetli ihraç maddeleridir. Bunların çıkarılmasına yabancı sermayeyi iştirak ettirmenin hiç bir makul ekonomik sebebi yoktur. Çıkarılması en güç olan petrol bile, daha başlangıçta Türkler tarafından bulunmuş ve gene Türkler tarafından başarı ile çıkarılmakta, tasfiye edilmekte ve dağıtılmaktadır. Hal böyle iken, 1954 yılında yabancı dev petrol şirketleri yurdumuza sokulmuş ve petrol kaynaklarımıza el atmalarına müsaade edilmiştir. Sonraları bu büyük hata görülüp, petrollerimizin millileştirilmesi, hiç değilse, petrol kanununun tek Türk şirketine bazı üstünlükler sağlayacak şekilde değiştirilmesi bütün kamu oyunun dileği olduğu halde hükûmetin bu konuda da ters bir tutumda olduğunu görüyoruz.

Bu konularda yabancı şirketlere karşı direnen başarılı umum müdürlerin değiştirilmesini bu hükmümüzün delilleri olarak görüyoruz.

Sayın Milletvekilleri,

Sanayileşme meselesine gelince; bilindiği gibi gerçekten sanayileşmek, giderek dünyada diğer sanayici devletlerle bir hizaya gelebilmek için, sanayileşme hareketimizin çok ciddi tutulması, kuracağımız tesislerin dünyadaki emsalleriyle boy ölçüşecek bir teknolojide ve büyüklükte olmasına itina göstermemiz lâzımdır. Derme çatma sanayileşme boş bir çabadır, israftır. 4 tekerlekli bir otomobile yetişebilmek için, kağnı ne kadar işimize yaramazsa, yaylı arabaları da, 2 silindirli otomobil de o kadar işimize yaramaz.

Demekki, sağlam bir sanayileşme, büyük, modern fabrika ve tesisler kurularak yürütülebilir. Bunu ise, Türkiye'de yalnız devlet gücü yapabilir. Bunun tartışılacak tarafı yoktur. Memleketimize bakmak kâfidir. Büyük ne kadar fabrika varsa devlet yapmıştır. Özel sektörün yaptıkları ise ufak tefek tesislerdir. Yeni türüyen bir kısmı da (Rokom) ithalata dayanan ambalaj ve montaj atelyeleri şeklindedir.

Halbuki hükûmetin sanayileşme politikası özel teşebbüsü teşvik ve himayeye dayanıyor. Yani zaten mahdut olan yatırım imkânlarımız, kredi ve döviz tahsisleri ve vergi indirimi gibi yollarla büyük ölçüde özel sektöre aktarılacak ve burada ufak tefek tesisler kurularak heba edilecektir. Buna karşılık kamu sektörü yatırımlarına yani asıl sanayileşmeye daha az kaynak kalacaktır.

Bu yolla sanayileşmenin mümkün olmadığından şüphe etmemek gerekir. Nitekim hükûmet sanayileşme konusunda yabancı özel sermayeye de bel bağlamış bulunmaktadır. Bizim özel sektörümüzün yapamadığını yabancı özel sektöre yaptırmak demek olan bu görüşün dayandığı mantık örgüsü neresinden tutsanız elimizde kalacak kadar çürüktür.

Bir kere yabancı şirketler kendileriyle rekabet edecek tesisleri bizim memleketimizde kurmazlar. Onların yapacakları, aksi halde bize satamayacakları malları, burada yapmak ve satmaktır. Bir de kendi sanayileri için gerekli hammaddeleri, yani madenleri, petrolleri işletmeyi düşünürler. Son zamanlarda Turizm önem kazandığı için, bu kaynaklarımızdan da biz değil kendileri yararlanabilmek için, sahaya da el atmışlar, göz dikmişlerdir. Otelleri, kendileri yapacaklar, lokantaları kendileri işletecekler, ve belki yiyecek ve içeceklerini de kendileri imal ya da ithal edeceklerdir.

İkinci olarak, yabancı özel sermaye gerçekten büyük sınai tesisler kurmak üzere gelse bile bundan bize ne. Çünkü karmakarışık sözler şu basit gerçeği bize unutturmasın! Yabancı sermayenin kurduğu fabrikalar, bize değil yabancılara aittir. Fabrikaların Türk toprakları üzerinde kurulması bu gerçeği değiştirmez. Yani Almanya'daki işçilerimizin çalıştırdıkları bir Alman fabrikası ne kadar bizimse, Türkiye'de bir Alman firması tarafından kurulmuş bir fabrika da o kadar bizimdir.

Gerçi bu fabrikalarda işçilerimiz çalışıp, ücret alırlar. Bu bir faydadır. Ama, bir milletin bir tesisten beklediği yarar sadece bundan ibaret değildir.

Asıl yarar, o tesisin yeni tesisler kurmaya imkân veren bir fazla değer yaratmasıdır. Bu fazla değer, ücret ödemeleri çıktıktan sonra geri kalan yani özel sermayenin memleketine transfer edebileceği (kâr, faiz, rant) diyebileğimiz kısım içindedir. Demek oluyor ki, Yabancı sermaye memleketi farzı-muhal baştan aşağı fabrikalarla donatsa bile, Türk milletinin kaderi işçi olmak ve ücret almaktan ibaret kalacaktır. Böyle olunca da Sanayileşmenin refah sağ-

layıcı sonuçlarından, eğitim, sıhhat, parklar, yollar, iyi meskenlere sahip olmak gibi sonuçlarından yararlanamayacaktır.

Denilebilir ki, bunlar uzun vadede böyledir, fakat kısa vadede, yabancı sermaye halkımıza iş sahası, geçim imkânı açmaktır. Bu doğrudur. Fakat uzun vadeli düşünülecek bir mesele varsa o da burasıdır. Milletlerin kaderi uzun vadeli düşünülür. Kaldı ki, kısa vadede de, çok çalışıp, iyi plânlayıp, özel yabancı sermayesine, dış kredi olarak, halkımıza iş sağlama meselesini de çözebiliriz.

Bir benzetme yapmak gerekirse, yabancı sermaye, memleketimizin yeniden yatırım yapma, yani gelişme imkânlarını emip, dışarı akıtan pompalar gibidir. Buna müsaade edilmemelidir.

Kaldı ki, mesele yalnız ekonomik te değildir. Yabancı sermaye miktarı arttıkça yabancıların yurt yönetiminde söz ve karar sahibi olma hakları belirir ve artar. Böylece, giderek memleketimiz müstakil kimliğini ve kişiliğini kaybeder.

Bütün bunlara karşı denebilir ki, bunlar nazarî mülâhazalardır. Memleketteki yabancı sermaye miktar olarak azdır ve büyük ölçüde gelmesi bahis konusu değildir.

Hayır sayın milletvekilleri, memleketimizdeki yabancı sermaye miktarı endişe verecek kadar hacimlidir ve daha kötüsü hergün biraz daha artmaktadır.

1965 sonu itibariyle petrol şirketlerinin yatırdıkları sermaye rafineriler dahil 1.849 milyon TL dır.

Yabancı sermayeyi teşvik kanununa göre gelen sermaye 397 milyon TL. dır. Ereğli - demir çelikteki yabancı sermaye hissesi... milyon TL. dır. Bunların toplamı yuvarlak hesap 2,5 milyar liraya varmaktadır. Bunların dışında öteden beri memleketimizde faaliyet gösteren yabancı bankalar vardır.

Kaldı ki yabancı özel sermayenin varlığını sadece giren sermayeyle ölçmek yanıltıcıdır. Bunlar kârlarının hepsini transfer etmeyip tekrar yatırmak suretiyle sermayelerini devamlı olarak artırmaktadırlar. Demekki yabancı özel sermayenin miktarı tesbit ettiğimiz 2,5 milyar liranın da çok üstündedir.

Nihayet yabancı sermayenin geliş hızının arttığına işaret edelim.

Küçük bir cetvel okuyorum.

1951 - 59	75 milyon lira
1960	11
1961	32
1962	56
1963	79
1964	62
1965	82

Bu rakamlar yabancı sermayenin gittikçe artan bir hızla geldiğini şüpheye yer vermeyecek şekilde ortaya koymaktadır. Bu rakamlar Ticaret Bakanlığı bütçe raporundan alınmıştır.

Yabancı sermayenin kâr transferlerinin de arttığını görüyoruz. Gerçekten 1963 de bunların toplamı 2 milyon dolarken, 1964 de 5 milyon dolara ve 1965 in 9. ayında 12,5 milyon dolara çıkmıştır.

Yabancı özel sermayenin bu durumu karşısında hükûmetin önleyici herhangi bir tedbir almayışı ve hele Avrupa Ortak pazarına gitmeyi halâ başlıca bir hedef sayması cidden üzücü ve şaşırtıcıdır. Bilindiği gibi Avrupa Ortak pazarına tam üye olduğumuz zaman her türlü sermaye hareketleri serbest olacaktır. Yani üyeler memleketimizin her alanında hiçbir tahdite, müsaadeye lüzum kalmadan yatırım yapabilecekler ve kârlarını transfer edebileceklerdir. Ayrıca müşterek pazar üyeliği gümrüklerin ve diğer miktar tahditlerinin kaldırılmasından ötürü kurulmuş sanayimizi avrupanın ileri sanayiinin rekabetine maruz bırakacak ve hiç şüphesiz bunun ezilip silinmesi sonucunu verecektir.

T. İ. P. yabancı sermayeyi teşvik kanununun da petrol kanunu gibi derhal iptal edilmesini ve müşterek pazar üyeliğinin aklımızdan çıkarılmasını kalkınmamızı sağlamak ve millet olarak kimliğimizi korumak bakımlarından acil bir şart olarak görür.

Sayın milletvekilleri,

Şimdi, daha genel mahiyetteki bir kaç önemli konuya değineceğim.

Hükûmet sosyal adaleti gerçekleştirmeyi ihracatının temel bir prensibi olduğunu ifade etmiştir. Şimdi bu konudaki tutumunu görelim:

Hiç şüphe yoktur ki sosyal adaletin en önemli unsuru gelir dağılımının

düzeltilmesidir. Gelir dağılımındaki adaletsizlik azaltıldığı yani fertler ya da zümreler arasındaki gelir farklılıkları kapatıldığı ölçüde sosyal adalet gerçekleşir. Fakat gelir dağılımındaki adaletsizlik sadece temenni de bulunmakla kendiliğinden düzelmez. Bunun sebeplerini tesbit etmek ve ona göre tedbir almak lâzımdır.

Gelirler arasında büyük farklar evvelâ sermaye geliri alanlarla ücret geliri alanlar arasında görülür. Büyük sermaye sahiplerinin gelirleri de büyük olur, hiçbir ücret geliriyle kıyaslanmayacak kadar büyük olur O halde, sosyal adaleti sağlamanın ilk ve temel şartı fertler arasında sermayeye sahip olmak bakımından mevcut farkları azaltmaktadır. Halbuki Demirel Hükûmeti bunun tam tersi bir yoldadır. Özel teşebbüs ve sermayeyi teşvik etmek temel politikasıdır. Yani küçük bir sermayedar sınıf yaratmak ve onu daha da zengin etmek, istiyor ve ediyor. Bir taraftan böyle bir politikayı izlerken, diğer taraftan sosyal adaleti gerçekleştirmekten söz etmek gülünçtür.

Ücret gelirleri arasında da farklılıklar vardır. Bu farklılığın sebebi başlıca eğitim farklılığıdır. O halde sosyal adaleti gerçekleştirmenin diğer farkı, herkese eğitim görme imkânı bakımından eşit şartlar sağlamaktır. Fertlerin eğitim seviyeleri birbirine yaklaştıkça elbetteki ücretleri arasındaki farklar da azalır. Hükûmetin bu konudaki icraat ve tutumu nedir? Kesinolarak söyliyelim olumsuzdur. Üniversite tahsili bir imtiyaz haline gelmiştir. Tedbir yoktur. Orta tahsil aynı vaziyettedir. Üstelik öğretmen yoktur. İlk okullar yetersizdir, çift tedrisat yapılmaktadır. Milyonlarca okul çağındaki çocuk ilk okula gidememektedir. Halkımızın yarısından çoğu okur yazar bile değildir. Bütün bunlara tedbir yoktur. Hükûmetin bu bakımdan da sosyal adaletten bahsetmesi gülünçtür.

Zaten Demirel hükûmetinin sosyal adalet anlayışının sosyal adaletle uzaktan yakından ilgisi olmayacak kadar basit olduğunu biliyoruz. Hükûmet programından şu cümleyi aynen okuyalım:

«En büyük adaletsizlik ve eşitsizliğin işsizlik olduğunda şüphe yoktur«.

Sayın arkadaşlar, işsizlik bir felâkettir. İş sahibi olmak her vatandaşın temel hakkıdır. Herkese iş bulmakta devletin temel vazifesidir. Sosyal adalet, eşitlik evvelâ herkes iş sahibi olduktan sonra bahis konusudur. Hükûmetin vatandaşların iş sahibi olmasını en büyük bir adaletsizliğin önlenmesi şeklinde telâkki etmesi sosyal adalet anlayışındaki ilkelliği, basitliği ortaya koymaktadır. Demekki, vatandaşların canlarını tenlerinde tutacak kadar bir iş sahibi olma-

ları onlar için yeter bir nimettir. Bundan ötesi lükstür. Bunda mübalâğa yaptığımızı zannetmiyoruz. Hükûmetin temel anlayışı budur.

Sayın milletvekilleri,

Sosyal adalet ekonomik hayatın işlemesi ve gelişmesi içinde gerçekleştirmenin yolları demek oluyor ki özel sektörcü olmayan yani özel şahısların mütemadiyen ellerinde sermaye biriktirmeleri sonucunu vermeyen bir kalkınma yoludur. Bunun ayrıca halkın eşit şartlar içinde eğitilmesiyle desteklenmesi lâzımdır.

Bu yol Türkiye İşçi Partisinin yoludur. Bu tedbirler alındığı halde elbetteki bütün adaletsizlikler ortadan kalkmaz. Derhal kalkmaz. İşte bu taktirde vergiciliğin imkânlarından yararlanılır. Böylece vergi yoluyle, ekonomik hayatın azalmakla beraber hala devam eden adaletsizlikleri tahlil edilmeye çalışılır. Demek oluyorki, sosyal adalet asıl iktisadi hayatın bünyesinde gerçekleştirilir. Vergi bu adaleti sağlama bakımından yardımcı ve tamamlayıcı bir rol oynar. Yoksa vergiciliğin tek başına sosyal adaleti gerçekleştirme vasıtası telâkki etmeye imkân yoktur. Vergi adaleti ile sadece bu yolla temelli adaletsizlikler ortadan kaldırılamaz.

Demek oluyor ki, vergi adaleti de ancak toplumcu bir iktisat düzeninde gerçekten sosyal adaleti sağlayıcı bir rol oynayabilir.

Kaldı ki mevcut vergi sistemimiz sosyal adaleti gerçekleştirmeye hizmet etmek şöyle dursun, tersine ekonomik hayatın yarattığı adaletsizlikleri daha da artırmaktadır. Yani zenginden az fakirden çok vergi alınmaktadır. Vergi sistemimizin adaletsizliğine bir misal olmak üzere yalnız gelir vergisi ile ilgili bir msal vermekle yetineceğiz. Bilindiği gibi gelir vergilerimizin bir kısmı beyannameli mükelleflerden toplanır. Bunlar sanayici, tüccar, emlâk sahibi ve serbest meslek erbabı gibi yüksek gelirli kimselerdir. Şimdi size gerekçenin 199 ncü sayfasındaki tablodan bir kaç rakam okuyacağım: 1964 de yıllık beyanname veren 367 bin mükelleften 154 bini yani hemen hemen yarısı yılda ortalama 1481 «ayda 124» lira safi gelir sağladıklarını beyan etmişler ve adam başına yılda ortalama 152 lira gelir vergisi ödemişlerdir. Bunların dışındaki 71 bin mükellef yılda 4581, 67 bin mükellef yılda 7401 lira ortalama gelir beyan etmişlerdir. Buna göre de vergi vermişlerdir. Böylece 292 bin beyannameli mükellef yani yekûnun % 80 i ortalama olarak yılda 740 «ayda 590» liranın altında kazanç beyan etmişler ve ona göre de vergi vermişlerdir. Bu gülünç bir durumdur-

Sayın milletvekilleri

Özel sektörü esas alan bir ekonomi sisteminde vergi adaletinini zaten sağlanamıyacağını da belirtmek isterim. Çünkü bu sistem memleketin kalkınmasını, fabrikalar kurulmasını bazı zengin kimselerin yatırım yapmalarına terk etmiştir. Bu sebepten hükûmetin politikası zenginleri daha zengin etmek ve yeni yeni zenginler yaratmak şeklinde olmak zorundadır. Çünkü bu fabrikaları bunlar yapacaklardır. Yani ümit ve faraziye budur. Hal böyle olunca aynı adamı bir taraftan zengin etmeye uğraşırken diğer taraftan ağır şekilde vergilemenin elbetteki manası yoktur. Bu adamlardan alınacak her kuruş istihlâkinin değil yatırımın kısılmasına sebep olur. Hükûmette bunlardan göz boyayacak kadar bir vergi alır ve asıl yükü az gelirli büyük halk kitlelerine yükler. Nitekim memleketimizde durum böyledir. Zaten özel sektörü esas alan bir hükûmetin başka çaresi yoktur. Yani vergi adaleti özel sektörcülükle çatışır, bağdaşamaz.

İşte bütün bu gerçekleri göz önünde tutarak T. İ. P. özel sektörcü olmayan toplumculuğa yönelmiş bir ekonomik sistemi benimsemiştir. Bu sistemde büyük yatırımlar, büyük ticaret devlet eliyle yapılacağı için fertler arasında sermaye sahibi olmak bakımından farklar tedricen azalacaktır. Eğitim hükûmetin zorunlu olarak baş kaygusu olacaktır. Ve vergi adaleti sistemle çatışmadan sağlanabilecektir. Zenginden çok vergi alınınca onun yatırımlarını kısması hükûmeti bu yola gitmekten alakoymayacaktır. Çünkü yatırımlar esas itibariyle zaten devlet eliyle yapılacaktır.

Bu vesileyle bir noktayı daha belirtmek isterim. Bazı kimseler sanki bir hikmetmiş gibi, kalkınma ile sosyal adaletin bir arada yürütülemiyeceğini söylerler. Bu söz, özel sektörcülük esas alınırsa doğrudur. Nedenlerini biraz evvel belirtmiş bulunuyorum. Fakat özel sektörcü olmayan, toplumculuğa yönelmiş bir iktisat düzeninde hem kalkınma hem sosyal adalet sağlanır. Zaten kalkınma sosyal adalet içinde yürütülmezse mümkün de olmaz. Bu sebepten, sosyal adaletle çelişen özel sektörcülük yolu yanlış ya da kötü yol değil fakat çıkmaz yoldur. Özel sektörcülükle kalkınma için beyhude çabalar sarfedilebilir, fakat kalkınılamaz. Özel sektörcülükle kalkınma diye bir yol yoktur. Sadece beyhude bir çaba vardır. Bu yol Türkiye için çoktan kapanmıştır. Tek çıkar yol kapitalist olmayan yoldur, ve bu yola iş adamlariyle, yerli yabancı sermaye çevreleriyle değil halkla koluyla kafasiyle çalışan ve çalışarak kazanan ve çalışarak yaşıyan halkla gidilir.

Muhterem arkadaşlar,

Görülüyor ki, bütün meselelerimiz gelip bir noktada, tuttuğumuz yolun ne olduğunda yani iktisadi sistemimizde düğümlenmektedir. Şimdiye kadar çeşitli meselelere değinirken hep bu noktayı belirtmeye çalıştım. Şimdi aynı hususu teyiden başka bir meselemize geçelim. Plânlama meselesi. Fakat daha evvel bir noktayı açıklığa kavuşturmak zorundayız.

Halka hizmet etmek -ki bu esastır- halkın ihtiyaçlarını karşılamak, onun istediği mal ve hizmetleri üretmek demektir. Bir ekonomide nelerin üretileceğini ise, nelerin satılabileceği yani talep bünyesi tayin eder. Satılmayacak şeyi kimse üretmez. Çünkü üretirse ziyan eder, iflâs eder. Nelerin satılabileceğinin yani talep bünyesini de gelir dağılımı tayin eder. Çünkü herkes gelir durumuna göre talepte bulunur, yani satın alma yapar.

Bu böyle olunca, gelir dağılımı adeletsiz olan bir memlekette üretim faaliyetini ve ithalatın yüksek gelirli insanların ihtiyaçlarını karşılamağa yöneleceği aşikârdır. Çünkü bunların alım kuvveti daha fazladır. Fabrikalar bunlar için pahalı kumaşlar yaparlar, müteahhitler bunlar için lüks meskenler yaparlar, ithalatçılar pahalı otomobiller ithal ederler, lüks lokantalar kurulur, lüks eğlence yerleri açılır. Ucuz kumaş, ucuz mesken ucuz ulaştırma ucuz lokanta ve eğlence yerleri kurulamaz.

Bu üretim bünyesini, ihtiyaçlara uygun değildir, diye yasaklarla değiştirmeye imkân yoktur. Meselâ memleketimizde otomobil ithali yasaktır ama en yeni modeller vardır. Lüks mesken inşaatı önlenememektedir. vs. Bunlar önlense bile başka lüks mallar ve hizmetler piyasaya çıkar. Çünkü talep bu yöndedir. Ve çünkü üreticiler talebe göre yani piyasaya göre üretimde bulunurlar. Üretim bünyesini değiştirmenin bundan ötürü tek yolu gelir dağılımı değiştirmektir. Halkı alıcı durumuna geçirince iç üretimde, ithalâtta kendiliğinden ve hiçbir tedbir almadan onun ihtiyaçlarını karşılamağa yönelir. Gelir dağılımın düzeltilmesinin ise ne yolla mümkün olduğunu görmüştük.

Hal böyle olduğuna göre bizdeki plâncılığı ve onun bize ne ölçüde yarar getirebileceğini, halka ne ölçüde hizmet edeceğini görelim.

Bir kere, plânın mevcut iktisat sistemini değiştirmesi bahis konusu değildir. Plânın yapacağı iş, mevcut imkânları, mevcut düzenin mantığına göre, en akıllıca kullanmaktır. Bu da yatırımların ve üretimin mevcut gelir dağılımına göre en iyi bir şekilde intibakını sağlamaktan ibaret kalacaktır. Yani plânın halk yararına özel bir imkân yaratması ya da yenilik getirmesi bahis konusu değildir.

Bu bakımdan, özel sektörle iktisadî kamu teşebbüsleri arasında bir ayırım yapmanın gereği ve imkânı da yoktur. Her ikisini de aynı parçaları olduğunu düşünerek aynı kurallara göre yürütmek zorunluğu vardır. Çünkü iktisadi devlet teşekkülleri de ne talep ediliyorsa onu üretmek zorundadırlar. Aksi halde ürettiklerini satamazlar. Bundan ötürüdür ki bizdeki kamu sektörü özel sektörün bir tamamlayıcısıdır. Ve onun gibi hiçbir sosyal muhteva taşımaz.

Kaldı ki plânın bu fonksiyonunu bile yeterli şekilde ifa etmesi mümkün değildir. Çünkü özel sektörün hakim olduğu ve ordada görünen piyasa fiyatlarına göre karar verilen bir ekonomide, özel müteşebbis neyi ne kadar üreteceğini, nereye ne kadar yaratırım yapacağını plânlama teşkilâtından daha iyi bilir. Bundan ötürü özel sektörün hakim olduğu bir ekonomide özel sektör plânlanamaz. Plân bu sebepten ötürü memleketimizde özel sektör için ilâve bir bürokratik engel niteliğinden öteye geçememiştir. Özel sektörü teşvik değil, çelmelemektedir. Bu noktada hükûmetle aynı kanıdayız.

Ancak kamu Sektörü plânlanabilir. Fakat kamu sektörü ikinci plâna itilince, ekonominin küçülen bir kesimi olunca, artık bir plânlamadan bahsedilemez. Çünkü plân ancak kapsayıcı olursa, bütün kaynakları çeşitli kullanışlar arasında ölçelerek dağıtırsa kendisinden bekleneni verir. Bu da ancak kamu sektörünün esas alındığı ve hakim olduğu bir ekonomik düzende mümkündür.

Hükûmetin ekonomik sisteminin plânlamaya elverişli olması, onunla çatışma halinde bulunmasından ötürü, plâncılık ne ciddiye alınmış, ne kimse tarafından farkına varılmıştır. Meselâ bu yıl 5 yıllık plânın 4 ncü uygulama yılındayız. Ne değişmiştir. Kim bunun farkındadır. T. İ. P. iktisadî kalkınmamızın ancak kapsayıcı ve gerek bir planlama ile yürütüleceğine kanidir.

Gelecek Sayı :

DIŞ İKTİSADÎ MÜNASEBETLER

TİP. NİN KURULUŞU VE BAŞARILI MÜCADELESİ

KEMAL SÜLKER

Türkiye İşçi Partisinin Türkiye Büyük Millet Meclisinde Gurup teşkil edecek bir güç elde etmesi, kısa süre içindeki bu başarılı sonuç, zaman zaman ölümü göze alan, ecele meydan okuyan bir büyük dayanmanın, kanun içinde çalışmanın, inançlı çabanın ürünüdür. Olayları yakından izleyenler bilirler ki TİP çok çeşitli sataşmalar, hücumlar, içten vurma istekleri, dıştan sızmalarla yıpratılmak istenmiş, hatta yöneticilerinin hayatlarına kastedilmiş, fakat tarihin akışı durdurulamamıştır.

SENATO SEÇİMLERİ

Birinci Büyük Kongresinden sonra karşıya çıkan ilk sınav, Senato seçimleri olmuştur. TİP, seçim günü olan 7 Haziran 1964 ten önce en az 15 ilde örgütünü tamamlamış bulunmaktaydı. Bu bakımdan 26 ilde yapılacak senato seçimine TİP girecek yeterlikte idi. Bu 26 ilden biri olan İstanbulda TİP seçime girmek için gereken işlemi yapmış, ancak Yüksek Seçim Kurulu bu isteğin gerçekleşmesini önleyen bir karara varmıştır. Bu kararın bozulmasını sağlayacak bir üst kurulun bulunmayışı yüzünden TİP Senato seçimlerine girememiş, Merkez Yürütme Kurulu, Genel Başkan sayın Mehmet Ali Aybarın bağımsız aday olarak seçime katılmasına karar vermiştir. Bu defa da İstanbul İl Seçim Kurulunun Aybar hakkında *«seçime giremez»* yolundaki hatalı kararına yapılan itirazı, Yüksek Seçim Kurulu, esasa girmeden usul bakımından reddetmiş, bunun da kanun ve usul bakımından yerinde olmadığı anlatılamamıştır.

1964 Mayısında bu olumsuz işlemleri, bir gazetenin gerçeğe aykırı haberinin ortaya çıkardığı yeni olumsuz davranışlar izlemiştir. TİP'in 1964 yılının ikinci Genel Yönetim Kurulu toplantısı Bursada yapılmış, Aybar iç ve dış olaylara değinen çok önemli bir konuşma yapmış, fakat Kıbrıs'la ilgili TİP görüşünü açıklayan bölümü, bir gazetede gerçeğe tamamen aykırı biçimde yayınlanmıştır. O gazete «TİP Genel Başkanına göre sınırlar dışında bir davamız olmamalı» demiş ve «Adadaki nüfusun beşte birini teşkil eden Türklerin ise, işin başındanberi Anayurda bağlanmaları diye bir ülküleri yoktur» demiştir. (Milliyet, 11 Mayıs 1964)

Bu gerçeğe aykırı haberi okuyanlardan Kıbrıs Türk Yüksek Tahsil Gençliği, Aybar'ı ve dolayısıyle TİP'i protesto eden bildiri yayınlamış, gerici basın, bu yalan demeci alabildiğine istismar ederek «TİP Başkanı Aybar, Makarios ağzıyla konuşuyor» yollu manşetlerle halkı TİP'e karşı tahrike yeltenmişlerdir (Son Havadis, 13 Mayıs 1964). Aynı nitelikteki başka gazeteler de «Papandreu ağzıyla konuşan Aybar protesto edildi» (Yeni İstanbul, 13 Mayıs 1964) diyerek bu yıkıcı çabalara yeni güçler getirmek istemişlerdir. Her fırsatta işçi aleyhindeki tutumu göze çarpan partizan sendikacıların çöreklendiği bir sendika da fırsatı kaçırmamış, TİP'i itham eden iftira dolu bildiriler yayınlamıştır (Yeni İstanbul, 14 Mayıs 1964).

Bu geçici fırsatı nimet bilenlerden bir milletvekili (AP'li Hilmi Aydıncer) 12 Mayıs 1964 günü AP adına bir konuşma yaparak gazetelerin tahrifli haberini dayanak tutarak TİP Genel Başkanı sayın Aybar'ın şahsına ve onun şahsında TİP'e iftiralar yağdırmıştır. Oysa Aybar'ın Kıbrıs'la ilgili konuşması şöyle başlamıştı :

«Geçen Aralık ayındanberi Kıbrıs, gene çok ciddî, derin endişeler yaratan bir meselemiz hâline geldi...»

Aybar, broşür hâlinde de yayınlanan konuşmasında (İftiralara cevap veriyoruz : Türkiye İşçi Partisi gözüyle Kıbrıs, Önder Matbaası 1964, Bornova) sonradan çok politikacıların ve partilerin benimsemek zorunda kaldığı fikirleri en gerçekçi biçimde ortaya atmış ve *«Türkiye gerçekçi ve kişiliği olan bir dış politikaya dönmelidir»* diyebilmişti. Bu politikanın nasıl olması gerektiğini de apaçık ortaya koyan Aybar, tâ o zamandanberi Kıbrıs'ın nasıl çözümlenebileceğini gösterebilen tek parti genelbaşkanı ve tek aydın olmuştur.

Bu yalana dayanan iftira kampanyasını, Aybar'ın Ankaraya sokulamayacağı yollu haberler izlemiş, Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı çevrelerine atfen yayılan haber TİP örgütünde büyük tepki yaratmıştır. Bu tepkiye tercüman olan TİP Genelbaşkanı sayın Mehmet Ali Aybar, Başbakan İnönü'ye bir telgraf çekerek konuyu, taşıdığı büyük anlama uygun ölçüde Hükûmet Başkanına duyurmuştur. Aybar telgrafında özellikle şunu belirtmiştir :

«Anayasa teminatı altında bulunan temel hak ve hürriyetlerimizin ve muhalefet partisi olarak haiz olduğumuz hakların bu şekilde pervasızca çiğnenmesini, Anayasayı korumak ve uygulamakla vazifeli bulunan zatı devletleri ve hükûmetiniz nezdinde şiddetle protesto ederim. Medeniyeti ve demokrasiyi ciddiye aldığımızı; Türkiye nin ilerleyip kalkınmasının ancak demokratik bir düzen içinde mümkün olacağına samimiyetle inandığımızı; bundan do-

layı da ciddî bir muhalefet yapmayı kutsal bir yurt ödevi saydığımızı bu vesile ile bir kere daha arzederim.»

Aybar, Ankaradan uzaklaştırılan yedi TİP'li üniversite öğrencisine uygulanan muameleyi de Başbakana şikâyet etmiş ve şunu istemişti :

«Anayasa, özellikle Anayasanın 56, 20 ve 18. maddelerine dayanarak, Türkiye İşçi Partisi Genelbaşkanı ve sınırdışı edilen partili gençler hakkında alınmış antidemokratik kararların iptali keyfiyetin Anadolu Ajansı ve Radyo vasıtasıyla halkoyuna duyurulması hususunda ilgililere gerekli talimatın verilmesini talep ve rica ederim.» (17 Mayıs 1964 telgrafı)

Bütün yıldırma istekleri, TİP örgütünü parçalama hevesleri gerçekleşmemiş, İstanbulda yapılan İl Başkanları toplantısına katılan partililer, Kıbrıs konusunda yaratılmak istenen havanın aksine, TİP ilkelerine, Genelbaşkanının demeçlerinde belirtilen görüşlere, Merkez Yürütme Kurulu kararlarına bağlılıklarını vargüçleri ile kamu oyuna duyurmuşlardır. Kıbrıs konusunda yaratılmak istenen buhran, tek fire ile atlatılmıştır.

ESAT ÇAĞA İSTİFA EDİYOR

Senatör Esat Çağa, 19 Mayısa kadar olan toplumcu niteliğine kendi eliyle «son» çeken bir davranışla Partiyi içten vurmak istemiş, fakat peşine takılacak kimseyi bulamamıştır. Çağa «mahallî seçimler sırasında saflarına katıldığı Türkiye İşçi Partisinden 19 Mayıs 1964 günü istifa etmiş bulunduğunu» bir basılı kâğıtla TİP örgütüne duyurmuş (5/6/1964 Basın-Ar Matbaa İşleri Basımevinde basılan broşürü» bunda Partiye girişindeki duygularını da açıklamaktan geri kalmamıştır. Bu açıklama, Çağa'nın TİP'e giriş nedeninde yatan asıl niyeti de ortaya koymuştur. Çağa'nın belirttikleri şöyledir :

«...böyle bir organizasyonda aslolan dâvâ olmalıdır. Şahıslar fazla bir değer taşımamalıdır. Kişiler sözleri ve hareketleriyle dâvaya zararlı olmağa başladıklarını hissedince uzaklaşmayı bilmeli ve bunu yapmazlarsa teşkilât onları uzaklaştırmak şuur ve kuvvete sahip olmalıdır.

...Fakat esefle şunu ifadeye mecburum ki yüksek idare kadrosunun ve bazı mensuplarının tutumu halkı sosyalizme ısındırıp inandıracak nitelikte olmamıştır. Bunların söz ve hareketlerinde daha gerçekçi olmaları ve bilimcilik adı verdikleri doğmacılığı terk etmeleri lâzımdır.

Türkiye İşçi Partisine şevk ve heyecanla girerken bu hususları bilmiyor değildim. Yalnız bunların zamanla düzeleceğine ve dâvaya zararlı olduklarını

hisseden kişilerin çekilmek feragatını göstereceklerine kaniydim. Fakat son konuşma karşısında parti organ ve kademelerinin davranışı bu kanaatimin asılsızlığını bana isbat etmiştir.»

Bu açıklama, TİP örgütünde Çağa'nın asıl niyetlerinin ne yönde gelişecek biçimde olduğunu anlamış, Çağa'nın çekilişi, Partiyi güçlendirmiştir. Bu kanımız, o zaman da böyle olmuş, geçen süreler, TİP'in sağlam ellerde ve sağlam temelde olduğunu herkese anlatmıştır.

ÖRGÜTTEKİ GELİŞMELER

Basında ve Parti içinde yaratılmak istenen çökertici kampanyanın boşa çıkışını, Başbakanın TİP'i parti saymamak eğilimi ile bazı amaçlar gütmesi izlemiştir. Kıbrıs konusunda parti liderleriyle toplantı yapmağa karar veren Başbakan İnönü, TİP Genelbaşkanını dâvet etmemiş, ancak bu tutumunun Anayasaya aykırılığı hemen kendisine hatırlatılmıştır. Anayasa ilkelerini korumada büyük titizlik gösterdiğini her fırsatta ortaya koyan TİP Genelbaşkanı, bu konuda da Başbakan İnönü'ye aynı titizliği belirten bir telgraf göndermiştir. *«Hayatî gelişmelerin arefesinde bulunduğumuz ifade edilen bir anda Anayasayı samimiyetle savunan toplumcu, gerçek Atatürkçü, 24 ilde teşkilât kurmuş ve yüzbinlerce taraftarı bulunan Türkiye İşçi Partisinin bu toplantıya çağrılmamış olmasını memleketin yüksek menfaatlarıyla bağdaştırmıyoruz»* görüşü altında *«bu ihmalin Anayasanın 56. maddesine ve eşitlik ilkesine de aykırılığı»* Başbakana anlatılmıştır. (11 Haziran 1964 teli)

Parti teşkilâtı gelişmiş, İstanbulda toplanan TİP il başkanları, Genelbaşkanı partililerin görmek isteklerini açıklamış, bazı illerde yapılacak kongrelerde Genelbaşkanın mutlaka bulunması istekleri sıklaşmıştı. Bu ortam içinde ihtiyaçlara cevap vermek için Genelbaşkanın Kocaelinden başlayarak yurt gezisine çıkması TİP örgütünü daha da güçlendirmiştir. Bu görüşü Senato seçimlerinin anlattığı gerçekler doğrulamıştır. Çünkü Senato seçimleri şunları ortaya çıkarmıştır :

«1 — Seçime katılma oranı çok düşük olmuştur.

2 — Tip'in seçime girmeyişinden yararlanmayı en başta düşünen CHP, TİP'in ortaya attığı köklü dönüşümler ve gerçek reformlar ihtiyacını benimsemiş görünerek oy toplayabileceğini sanmakta ne çok yanıldığını görmüştür.

3 — İstanbulda seçime katılma oranının yüzde 40'a kadar düşmesi ve

seçime giren partilerin büyük tarafdar kaybettiğinin ortaya çıkması, halkın gerçek bir muhalefet partisine ve kendisinin seçim yoluyla iktidara gelme gereğini kabul ettiğine örnek gösterilebilir.» (11 Haziran 1964 TİP basın bülteninden bazı yargılar)

TİP'in gücü, denebilir ki Senato seçimleri ortamında her yönden yapılan saldırılar ve önlemeler sırasında kendini göstermiş, TİP etrafında toplumcu bir kadronun gittikçe büyümekte olduğunu isbatlamıştır. Zira gerek 30 Mayıs günü İstanbulda yapılan TİP il başkanları ortak toplantısındaki olumlu hava, gerekse Seçime katılmayışın uyandırdığı tepki ve Çağa hareketinin hiç, ama hiç bir iz bırakmaması, üç yıldır yapılagelen ihanet ve saldırıların neticesizliğini apaçık anlatmıştır. Hele çeşitli il, ilçe, kasaba ve hattâ işyerlerinden gönderilen telgraflarda gösterilen güven, milletvekilleri seçimlerinde TİP'e parlamento yolunu açacağını kesinlikle belirtmiştir. İşçiler zamanla TİP'e daha yaklaşmış, TİP de işçi hareketlerinde en tok sesli gerçek temsilcileri olduğunu işçilere göstermiştir. Özellikle çeşitli grevlerin yapıldığı Temmuz ayında TİP Genelbaşkanı Aybar'ın yayınladığı bildiri, sendika çevrelerindeki çekingenliği azaltmış, hiç değilse arada yaratılmak istenen soğuk havayı bir hayli dağıtmıştır. Batmanda, Gaziantepte, Bandırmada, Adanada, Malatyada ve Balıkesirde grev yapan işçilere ve onları destekleyen «fedakâr ailelerine bütün kalbi ile» TİP adına başarılar dileyen Aybar, bu vesileyle işverenlerin maksatlarını da çok doğru şekilde açığa vurmuştur :

«İşverenlerin işçi isteklerini reddetmeleri, sadece aşırı kazançlarını korumak için değildir. İşverenler imtiyazlı durumlarını da korumak istiyorlar. İşçiyi kişiliğinde vurmak, tam yenilgiye uğratmak istiyorlar. İşçiyi, işverenin eline ve lûtfuna bakar hâle sokmak, sendikayı lûtuflarını kanalize eden bir müessese durumuna düşürmek istiyorlar.»

Bu teşhisin doğruluğu ortadaydı. Çünkü *«İşçilerin Batmanda Türkiye Petrolleri A. O.lığından istediği asgarî ücret zammının toplamı yılda 3 milyon liradır. 9 Temmuzda başlayan grev yüzünden ortaklık ilk beş günde 5 milyon lira, onu takibeden her gün de 2 milyon lira zarara uğramaktadır. Bu rakamların sadece karşılaştırılması bile, yukarıda belirtilen görüşün doğruluğunu ispatlar.»* (Aybar'ın 16 Temmuz 1964 bildirisinden)

Bu dönemde TİP Genelbaşkanının, arkadaşlarıyla yaptığı yurd gezisi Partinin gelişmesinde önemli bir rol oynamıştır. Genelbaşkan sayın Mehmek

Ali Aybar «ziyaret ettiği illerde partililerle toplantılar yaptı, gerçekleri, partimizin mahallî yöneticileri ve basit üyelerine bir kerre daha anlattı. İzmirde, Vilâyetten izin alınmadığı için bir salon toplantısı yapılmamasına rağmen merkez ilçelerde lokalleri dolduran partililerle yapılan sohbet toplantıları, Gaziantepte bin kişilik salonu lebalep dolduran dinleyici kitlesi, Diyarbakırda, Genelbaşkanımızın ziyareti duyulur duyulmaz Parti merkezine akın eden partililer tarafsız aydınlar; aleyhimize yöneltilen kampanyanın en hararetli devrinde iktidar çevrelerince Başkanımızın Ankaraya sokulmayacağı hakkındaki yasak haberine ve devam eden Sıkıyönetime rağmen, başta yöneticileri olmak üzere Ankaralı partili kardeşlerimizin Havaalanına koşmaları ve il merkezinde üst üste yapılan toplantılarda salonu dolduran partililer ve heryerde yapılan coşkun tezahürat mahallî yöneticilerimizin etkin, olumlu çalışmalarının ve partimizin yurd ölçüsünde sağlam temellere oturduğunun yeni belirgin örneği oldu» (5 Eylûl 1964 Genel Yönetim Kuruluna sunulan MYK raporundan)

BAĞIMSIZ DIŞ POLİTİKA

5-6 Eylûlde Ankarada toplanan TİP Genel Yönetim Kurulu, Bursa toplantısından o güne kadar memlekette cereyan eden olayları gözden geçirmiş, görüşlerini tesbit etmiş, Kıbrıs meselesi ve dış politika üzerinde durmuş, iktisadî durgunluğa değinmiş, gerici akımların iktidar çevrelerince desteklenip geliştirilmekte olması gerçeğine işaret edilmiş, *«Ayrıca Türikye'nin geri kalmasında çıkarları olan emperyalist memleketlerin de bu gerici akımların devamı ve gelişmesinde yararları olduğunda hiç şüphe»* bulunmadığı da belirtilmiştir. En önemlisi, eğitim ve işçi meselelerinin de çıkmaza girmekte olduğu dönemde TİP cesaretle çağrıda bulunmuştur. Bu çağrı şöyle ifade edilmiştir:

«Türkiye İşçi Partisi, Türkiye'nin tekrar kurtuluş savaşları Türkiye'sinin bağımsız dış politikasına dönmesi için; Anayasamızın getirdiği bütün hak ve hürriyetlerin eksiksiz ve tastamam uygulanmasını sağlamak ve bunu önlemek isteyen her türlü gerici akımlarla mücadele için; bütün vatandaşları, Atatürkçü-toplumcu aydınları ve örgütleri iş ve güç birliğine çağırır.» (7 Eylûl 1964 Genel Yönetim Kurulu Bildirisi).

Bu çağırının zamanla olumlu ürünleri görülmüş, TİP memleket gerçeklerine yürekten eğildikçe halkımızın gözündeki bağ aralanmış ve bilinçlenme TİP'in gelişmesini sağlamıştır. Dış politikada şahsiyetli bir yolun savunucusu olmak şerefini taşıyan TİP, 5 Ekim 1964'de Kahire'de toplanan Tarafsız Dev-

letler Konferansı ile Türkiye dış politikası arasındaki ilintiyi çok iyi bildiği için dış politika görüşüne yeni bir eleman katmıştır. Aybar, Konferansa gönderdiği telyazısında şunu ifade etmiştir :

«Askerî blokların devamlı bir savaş tehlikesi teşkil ettiğine inanan, silâhlanma yarışının yükünü emekçi kitlelerin taşıdığını bilen ve bizler gibi gelişmemiş milletlerin felâket ve ıstırapları kaynağının emperyalizm ve sömürgecilik olduğu bilinciyle hareket eden Türkiye İşçi Partisi adına, tarafsız devletlerin İkinci Konferansını kardeşçe selâmlarım.

Bu konferansın toplanması bile ileriye doğru büyük bir hamledir, konferansa tam bir başarı dilerim.»

Kahire'deki Tarafsız Devletler Konferansı'na Türkiye'den katılabilecek tek Parti olan TİP Genelbaşkanının bu telyazısındaki ruh, yavaş yavaş çevrede yayılmış ve birçok şahsiyetler Türkiye'nin Üçüncü Dünya Devletleriyle ilişkiler kurmak, onlarla bir olmak görüşünü TİP'le beraber savunmaya başlamışlardır. TİP'teki gelişme bilim yuvalarında hızlanmış, çeşitli fakültelerin düzenledikleri açık oturumlara TİP Genelbaşkanı ve öteki yöneticileri dâvet edilir olmuştur. (Aralık 1964).

Okuyacağınız yazı, T.İ.P. Yozgat Milletvekili Yusuf Ziya Bahadınlı'nın Millî Eğitim Bakanlığı bütçesini eleştirirken yaptığı konuşmadır. Günlük gazetelerin «haberi değerlendirme ölçülerine» bağlı tutumlarının kamuoyunu bu gibi çalışmalardan habersiz bıraktığını düşünerek bundan böyle T.İ.P. Milletvekillerinin inceleme niteliğindeki konuşmalarını aynen vereceğiz.

Yusuf Ziya Bahadınlı'nın konuşmasından bu sayıda yayımladığımız bölüm, öğretmenin toplum içindeki yerini belirlemekte ve ilköğretim sorunlarına ışık tutmaktadır.

MİLLÎ EĞİTİM SORUNLARI

YUSUF ZİYA BAHADINLI
T. İ. P. YOZGAT MİLLETVEKİLİ

Sayın Başkan, Sayın Milletvekilleri

Türkiye İşçi Partisi Meclis Grubu adına, Millî Eğitim Bakanlığının bütçesi üzerine görüşlerimizi sunmak için çıktığım bu kürsüden, Yozgat'ın Bahadın köyünde; ayağımda çarık, bacağımda şalvar, mal güderken, elimden tutup, beni, yurdumun geleceği üzerinde söz sahibi eden KÖY ENSTİTÜLERİNE şükranlarımı sunarak sözlerime başlıyorum.

Sayın Milletvekilleri,

Basınımızda, meclislerimizde, millî eğitimcilerimiz arasında zaman zaman tartışmalar olur, «Türkiye'de bir eğitim felsefesi tespit edilmelidir» kararına varılır çokluk. Oysaki, Türkiye'de bir eğitim felsefesi yapılmıştır. Okul programlarının baş sayfalarını süsleyen ve «Türk Millî Eğitiminin Amaçları» başlığını taşıyan bölüm bir eğitim felsefesinin ta kendisidir. Ne var ki, bu amaçlar, programların baş sayfalarında, adeta lîme lîme olmuş bir elbiseye yamanmış güzel, sağlam ve yeni bir kumaş parçası görünümündedir.

Ve «Türk Millî Eğitiminin Amaçları» şu satırlarla başlar :

«Her yaştakileri eşit eğitim imkânları içinde, istidat ve yeteneklerine göre en üstün seviyede yetiştirmek; milletimize ve insanlığa yararlı, iyi ve verimli yurttaşlar haline getirmek; sosyal ve ekonomik kalkınma programının

uygunlanması için gereken, çeşitli vasıftaki insan gücünü hazırlamak millî eğitimin amacıdır..» işte bu amaçladır ki, eğitim gören kişi :

«Atatürk devrimlerine bağlı olmalıdır...»

Şimdi soruyorum, Atatürk devrimlerine bağlılık: Bir imam-hatip okulunun duvarındaki Atatürk'ün «Hayatta En Hakiki Mürşit İlimdir» sözünü kazıyıp yerine arap harfleriyle yazılı bir levhayı asmak mıdır?

Atatürk Devrimine bağlılık : Mecellenin geri gelmesini, medeni kanunun kaldırılmasını, çok kadınla evlenmenin uygulanmasını, kadınların çarşafa girmesini, ramazan günü lokantada yemek yiyenlerin taşa tutulmasını isteyen hocalara alkış tutan iktidarın davranışı mıdır?

Atatürk devrimine bağlılık : Başbakanlık odasında namaz kıldırmak, devlet dairelerine mescitler hazırlamak, devlet konservatuarında dinî piyesler oynatarak fon müziği yerine Kur'an okutmak mıdır?

Türk millî eğitiminin amaçlarından biri :

«Eğitim gören kişinin, millî kaynakları korur, değerlendirir ve geliştirir» buyruğudur.

Atatürk'ten bu yana, altı çizgili bu amaçların, bu felsefenin genç kuşaklara benimsetilmesi gerekmez miydi? Bugün yurdumuzun yüksek kademelerinde görev alan ve bu eğitim felsefesiyle beslenmesi gereken kişilerin *«millî kaynakları koruması, değerlendirmesi ve geliştirmesi»* gerekmez miydi? Cumhuriyet kuşağına öğretilen milliyetçilik anlayışı bu mudur?

Türk millî eğitiminin amaçlarından biri : *«Toplum menfaatlerini kişisel menfaatlerin üstünde tutmak»* tır.

Bugünkü eğitimde uygulanan bu mudur? Yoksa bu amacı tepetaklak edip, kişisel menfatleri toplum menfatlerinin üstünde tutmak fikir ve eylemi yurt yüzeyine yayılmamış mıdır? *«Gemisini kurtaran kaptan»* sözü hangi eğitimin yaygın felsefesidir?

Türk millî eğitiminin amaçlarından biri : *«Her kazancın bir emek karşılığı olması gerektiğine inanmak»* tır. Bugün, her an bunun tam tersini görmuyor muyuz? Piyangonun başına bir «millî», sporun sonuna bir «toto» koyarak çalışmadan kazanmayı radyolarla, gazetelerle, kanunlarla halka öğretmeğe çalışmıyor muyuz?

Her çocuğun, her aydının, her sorumlu memurun, her yurttaşın zihnine «ekmeğini emeğiyle elde etme» ilkesinin, insanlığın temel erdemlerinden biri olarak yazmadıkça «çalışmadan yaşama»ya son verilebilir mi?

ÖĞRETMEN

Sayın milletvekilleri,

Bir yerde eğitim-öğretim bahis konusu oldu mu, orada ilk akla gelecek unsur öğretmenliktir. 1966 yılı eğitim bütçesi konuşulduğu şu sırada bir başka anlam daha kazanmaktadır.

Türkiyemizde öğretmen, genellikle halk çocuğudur. Hele ilkokul öğretmenleri, tümüyle, dar gelirli birer çevrenin insanlarıdır. Bu yüzdendir ki, yıllardır iktidarda olan zihniyet, bugün yine iktidardadır ve öğretmeni belli bir azınlığın, mutlu azınlığın bir «mürebbisi» ya da «mürebbiyesi» olarak görmek istemektedir. Onlarca mürebbi uysal olacak, efendisinin eğitim anlayışına kolayca adapte olacak, kişiliği siliniverecektir... Öğretmende bu vasıflar (!) yoksa, bir bey beğenmediği mürebbiyesini ne yaparsa hükûmet de öğretmene onu yapacaktır. «Öğretmene baskı», «öğretmen nakli», «bakanlık emri», «göreve son» işlemleri böyle doğmuştur.

Her yeni Bakanın ilk sözü, «öğretmenlik cazip hale getirilecektir» olur. Ve cazip hale getirilemez. Çünkü bu olumsuzluğun içinde «mürebbi» ya da «mürebbiye» gerçeği yatmaktadır.

Bir yerde insan var mı, öğretmen de vardır orada. İnsan olan yerde insan zekâsı vardır, insan emeği vardır. Biz öğretmenliği bir zekâ ve emek mesaisi alanı sayıyoruz. İnsan zekâsını, insan emeğini öğretmen değerlendirir. Bu yüzdendir ki, öğretmenliğin bir kutsallığı vardır. Yine bu yüzdendir ki, insana değer veren, öğretmene mutlaka değer verir.

Hele Türkiyemizde öğretmen bir başka büyüklüktedir. Öğretmen bir bakıma bir Atatürk'tür, bir 27 Mayıs'tır, bir Anayasadır. Atatürk bilinmezse, 27 Mayıs bilinmezse, Anayasa bilinmezse ne olur? Öğretmen bunları var edendir. Öğretmeni sevmemek, bunları sevmemek, öğretmene karşı olmak bunlara karşı olmaktır.

Atatürk'ün ölümünden sonra iktidarlar, zaman geldi ki, öğretmene övgüler yazdılar, göklere çıkardılar, «tanrı sanatçı» dediler ve hemen ardından cellât gömleğini sırtına geçirip öğretmen avına çıkmaktan çekinmediler. Çünkü, öğretmene bir eğitici değil zengin evin bir çocuk bakıcısı gözüyle baktılar.

1946'larda, öğretmen vatana ihanet edenlerin başındaydı. 1950'lerde, 1960'larda öğretmen bir çocuk bakıcısı da değildi, bir uşaktı, bir kara cübbe-

liydi. Ya 1960 baharında! Öğretmen yine bir «tanrı sanatçı» oluverdi. 27 Mayıs güneşinin ilk aydınlığında hürriyet şarkısını ilk söyliyen öğretmen oldu: köy köy, dağ dağ, kahve kahve dolaştı. Anayasaya «evet»i o sağladı. 27 Mayıs'ın getirdiklerini bir bakıma ona borçluyduk.

Bugün Adalet Partisi iktidarının ilk hedefi yine öğretmen oldu.

Anayasa : *«Türkiye Cumhuriyeti, insan haklarına, temel ilkelere dayanan millî, demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devletidir»* diyor.

Öğretmen açıklıyor : *«Millî bağımsızlığımıza halel getiren birtakım kuruluşlara son verilmelidir. Vatanımızda bizleri vatansızlar durumuna düşüren yabancı ülkelerin iç işlerimize karışmaları, petrollerimizin yabancılara verilmesi, topraklarımızın yabancılar tarafından kullanılması, anayasamızın cumhuriyet anlayışına aykırıdır»* diyor. Öğretmen görevini yapıyor. Öğretmen anayasanın kendine yüklediği direnme hakkını kullanıyor. Ama müfettiş karşısına dikiliyor derhal : *«Niçin çocuk okutmuyor da politika yapıyorsun?»*

Müfettişe göre, müfettişin temsil ettiği zihniyete göre eğitim ve öğretim dört duvar arasında, A-B-C yazdırmaktır. Müfettişe göre, müfettişin temsil ettiği zihniyete göre yurdunu, cumhuriyetini, anayasasını savunmak, politika yapmak demektir.

Öğretmen «lâik devlet» diyor, çünkü anayasa öyle buyuruyor. Müfettiş, «ne demek? niçin?» diyor. Öğretmen «sosyal devlet» diyor, çünkü anayasa öyle buyuruyor; müfettiş küplere biniyor.

Yine anayasa : *«Devlet, kişinin temel hak ve hürriyetlerini, fert huzuru, sosyal adalet ve hukuk devleti ilkeleriyle bağdaşamıyacak surette sınırlayan siyasî, iktisadî ve sosyal bütün engelleri kaldırır...»* buyurur. Öğretmen bu buyruktan hareket ederek, köylünün de insan olduğunu, insanca yaşamağa hakkı olduğunu söylüyor. Arkasından müfettiş : «yaz» diyor, «soru: 1 — Köylünün perişan ve sömürülmüş olduğunu niçin söyledin?»

Sayın milletvekilleri,

Öğretmen sadece Kleopatra'nın mezarının yerini bilene, Amerika'nın bilmem ne dağının yüksekliğini söyliyebilene numaralar veren «bilen kazanıyor» programının idarecisi değildir. Öğretmen, anayasanın her buyruğunu öğrencisine, halka öğretmeyi bir ulusal görev sayar. Söylemezse, anlatmazsa içinde bir rahatsızlık, bir sıkıntı duymaktadır. Anayasanın birçok buyruğuna cephe alan bugünkü iktidarın bugünkü müfettişi, öğretmenin karşısına çıkıyor yine :

«Okuluna kalpaklı Atatürk resmini niçin astın?»
«Sinemada niçin hep sol tarafta oturuyorsun?»
«Köylü vatandaştan niçin «halkım» diye bahsettin?»
.... ve böylece yüzlerce güldürü oyunlarına malzeme olabilecek sorular..

Sonunda kimine ihtar, kimine tevbih, kimi sürgün ediliyor, kimi Bakanlık emrine alınıyor, kiminin de görevine son veriliyor. A.P. iktidarı, kendi anlayışındaki müdürleri, müfettişleri, partizanları seferber etmiştir. Bunların yaptıkları ihbarlar, tuttukları raporlar gökteki kuşları dahi güldürecek hafifliktedir.

Hükûmet bu davranışiyle bir çeşit «günebakan» tipinde kişiler istiyor. Hükûmetin istediği memur, müdür, öğretmen «düşünmiyen adam» olsun. Kendinden zayıflara kafa tutan, kaş çatan; ama kendinden güçlülere boyun eğen, «elpençe divan duran» kişiler olsun. Bunların kendilerine özgü fikirleri, düşünceleri olmasın. Birer «makina adam» olsunlar, hükûmet eli düğmeye dokunsun, makina adam yürüsün, düğmeye dokunsun, makina adam dursun...

Sayın milletvekilleri,

Bu düşünce biçimi ilkel, bencil, tutucu ve zorba bir idarenin ilk belirtileridir. Kişiliği olan öğretmen, kişiliği olan öğrenci yetiştirir. Bugünün kişiliksiz büyükleri, dünün kişiliksiz öğretmenlerinin eseridir. Düşünen kafalardan zarar gelmemiştir, hiçbir zaman..

Düşünen kafalara baskı, devir devir, zaman zaman denenmiştir. Hiçbir devirde olumlu bir sonuç alınamamıştır. İktidar bunu bilmelidir, bunu bilmekte fayda vardır. Öğretmen, karşısında değil, yanında olunması gereken bir varlıktır. Hükûmetin yapacağı tek şey ona baskı değil, ondan yararlanmaktır.

Sayın milletvekilleri,

Bugün yurdumuzda köy ve köy öğretmeni başlıbaşına bir sorundur. Çünkü köylü çoğunluğu, işlenmemiş, çağdaş uygarlığın kültürün ve tekniğin nimetlerinden tatmamıştır henüz.

Bugüne kadar köyü bütünüyle ele alan köy enstitüleri denemesi dışında bir deneme ne düşünülmüş ve ne de yapılmıştır. Köyün salt eğitim yoluyla kalkındırılacağı düşüncesinin olumsuzluğu meydana çıkmıştır. Ekonomik gücün arttırılması, tarımın modernleştirilmesi, sağlık kurallarının yerleşmesi, iş gücünün değerlendirilmesi gereği artık anlaşılmıştır.

Bütün bu sorunlara eğilecek, yeni kuşaklara iş eğitimiyle biçim verecek kişi, bu nitelikleri taşıyan öğretmen olacaktır.

Köye aydın olarak tek başına giden öğretmen, köylünün dertlerine ışık tutabilen bir kılavuz öğretmendir. Biz köy öğretmenini böyle görüyor, böyle anlıyor, böyle düşünüyoruz. Köye gönderilen öğretmen bu eğitimin dışında ise köye yararlı olacağına inanmıyoruz.

Türk eğitim tarihinde, 2. Cihan Savaşının Türkiye'deki izlerine rağmen 1940-1946 yılları arasında bir köy enstitüsü hareketi yürütülmüş ve pek çok olumlu sonuçlar alınmıştı. Bu seferberliğin kumandanları gerçekten inanmış kurmay olsalardı oportünizme kaymaz, başarılarını sürdürürlerdi. Köy kalkınmasının, köy eğitiminin, bir kelimeyle, köy sorununun halli köy enstitüsü prensibinden hareket edilmedikçe bugünkü eğitim düzeni içinde bir çözüm yolu getirileceğine inanmıyoruz.

Bugünkü gerçek şudur :

Köy öğretmeni maddece güçsüzdür. Türlü sebeplerle köyden, köylüden kaçar olmuştur. Yaratılan çevre, hava, devletin köy öğretmenine olan tutumu, devrimlere tâviz, gericiliği, tutuculuğu okşamak, hattâ öğütlemek köy öğretmenini «istenmiyen adam» haline getirmiştir.

Sayın milletvekilleri,

Bugün, tüm öğretmenleri ilgilendiren bir sınıf tüzükleri meselesi vardır. Personel dairesince hazırlanan bu tüzük, öğretmene refah sağlama iddiası arkasında, öğretmenleri küçük çıkar grupları halinde bölüp, birbirlerine düşürmek amacındadır.

Hangi eğitim kademesinde olursa olsun, öğretmenlik hizmetinin devlet için taşıdığı değerde önemli ayrılık görmüyoruz. Hele branşlar arasındaki ayrım bilimsel bir görüş değildir. Ayrıca ilkokul öğretmeninin hizmetini küçümsemenin hiçbir izahı yoktur.

Öğretmenlik bir uzmanlıktır. Bir sanattır bir bakıma. Bu bakımdan bir memur sırasına koymakla en azından haksızlık edilmiş olur. Bu yüzden personel kanununda bu açıdan bir değişiklik yapmaya ihtiyaç vardır. Öğretmenler de hâkimler gibi, subaylar gibi ayrı bir statüye tâbi tutulmalıdır.

İLKÖĞRETİM

Sayın milletvekilleri,

Atatürk «okuma-yazmayı, her vatandaşa, kadına, erkeğe, hamala, san-

dalcıya öğretiniz. Bu vazifeyi yaparken düşününüz ki, bir milletin yüzde on'u, yüzde yirmisi okuma-yazma bilir; yüzde sekseni bilmezse bu ayıptır...» dedikten bu yana 38 yıl geçti.

Bugünse gerçek şudur :

Türkiye'de 17 milyon insan okuma-yazma bilmemektedir.

Bütün dünya ülkeleri okuma-yazma sorununu hemen hemen halletmiştir bugün. 1940'da yüzlerce dilden konuşan ve yüzlerce adada oturan Endonezya'da okuma-yazma bilenlerin oranı % 7 iken 1964'de % 100 olmuştur.

Bizde ise, bugünkü tempo devam ettiğinde 2020 yılında ancak herkes okur-yazar olacaktır. Bugün Türkiye'de büyük bir eğitim eşitsizliği vardır. Bir vatandaşın eğitim imkânına sahip olması ya da olmaması doğum yerine göre değişmektedir. Eğitim, nüfusun ve gelirin en az olduğu yerde en az, gelirin ve nüfusun en çok olduğu yerde en çok uygulanmaktadır. Hakari'de okuma-yazma oranı 1923'dekinin aynıdır.

Çağımızda, uygar bir ülkede okul çağını geçirmiş nüfusun okur-yazarlık oranı % 90'dan düşük olması pek ciddî bir problem sayılır. Oysaki doğu illerinde okuma-yazma bilmiyenlerin oranı % 90'dır.

Dünyanın her tarafında olduğu gibi Türkiye'de de eğitim, ekonomik faktörlerin etkisi altındadır. Köylerde, özellikle Doğu Anadolu köylerinde 5 nüfuslu bir ailenin aylık geliri çoğunlukla 30 lirayı aşmadığından bu yerlerde aileler çocuklarını okutmak istememektedirler. Bu ve buna benzer sebepler yüzünden genellikle Batı Anadolu eğitim yönünden imtiyazlı, Doğu Anadolu, eğitimden yoksun bırakılmıştır.

Eğitim imkânı hemen hemen olmıyan 11 il Doğu Anadolu ve Güneydoğu bölgemizdedir. Ortaokul ve lise öğretmenlerinin 1/4'inden azı üniversite mezunudur ve bunların büyük çoğunluğu batı illerindedir.

Türkiye'de ilkokul öğretmenlerinin 2/3'si, ortaokul öğretmenlerinin 1/3'i, lise öğretmenlerinin 3/4'ü asil öğretmendirler. Bunlar da çoğunlukla batı illerindedir. Öğretmenlerin en çok okul değiştirdiği 11 il doğudadır.

Köy ilkokullarında kadın öğretmen oranı % 10, şehir ilkokullarında % 47 dir. Doğu illerinde ise bu oran pek düşüktür.

Yüksek maaşlı öğretmenler batı illerinde, en düşük maaşlı öğretmenler doğu illerindedir. Anayasanın bir buyruğu olan «fırsat eğitimini» en uzak dağ köylerine dek götürmenin bugünkü şartlar içinde bir tek yolu vardır: Bölge okulları kurmak.

Ne var ki, bugünkü durumda Bakanlık bölge okullarına hız ve güç kazandırmış değildir. Lükse gidildiği için eldeki para ile az okul yapılmıştır. Ayrıca bu okulların yapımı ve donatımında müteahhit zengin etme yolu tutulmuştur. Beş milyon civarında para harcandığı halde halen 5 çocuk alınamamış bölge okulları vardır. İlköğretimin «karma öğrenim» ilkesi bu okullarda zedelenmiş, erkek bölge okulu, kız bölge okulu açma yolu tutulmuştur. Bu okulların arazileri eğitim ve üretim bakımından kullanılmamaktadır.

Sayın milletvekilleri,

T.İ.P. meclis grubumuz yaygın öğretimin kısa zamanda gerçekleşmesinin bugünkü şartlar içinde bölge okullariyle mümkün olacağına inanmaktadır.

Çünkü bugün hâlen 16.000 köyde okul yoktur. Bu köyler genellikle az nüfusludur. Her köye okul yapmak zordur. Bu yüzden bölge okullarından yararlanmakta fayda vardır. Bölge okullarını 8 yıla çıkarmakla ortaokullara gidemiyen köy çocuklarına ortaokul bilgisi de böylece verilebilecektir.

Anayasanın öngördüğü «sosyal adalet» ilkesi ve «fırsat eşitliği» eğitimde hızla gelişebilmesi için;

«1 — Bölge okullarının adedi hızla çoğaltılmalıdır.

2 — Bölge okulları, ilçe merkezleri dışında köylerde kurulmalıdır.

3 — Bölge okullarının ilk kısmına, okulsuz köylerin ilkokul çağındaki çocukları yatılı olarak alınmalıdır.

4 — Bölge okullarının orta kısımlarına :

a — Bölgeye giren yakın köylerin ilkokul bitirmiş çocukları «yatısız»,

b — Bölgeye giren uzak köylerin ilkokul bitirmiş çocuklarından öğrenime devam etmek isteyenler «pansiyonlu»,

c — Ekonomik durumu iyi olmıyan köy çocukları yatılı olarak alınmalıdırlar.»

Bölge okulları Tarım ve Zanaat dersleri de verilerek çevre halkının birer eğitim ve kalkınma merkezi haline getirilmelidir.

AMERİKAN EMPERYALİZMİ

Tanju Üner

Giriş

Emperyalizm artık bilinen bir kavram olarak ağızdan ağıza dolaşıyor. Günden güne daha belirgin, daha somut olarak bütünlenip kafalarımıza yerleşiyor. Evet emperyalizm soyut bir kavram olmaktan çıktı, yaşamamız için, insan gibi yaşamamızı sürdürebilmemiz için onu iyice tanıyıp lâyık olduğu yere koymamız gerekiyor. Avrupanın kapitalist devletleriyle başlayan, onların eski güçlerini yitirmeleriyle ABD tarafından daha kesin olarak sürdürülen emperyalizm, ya da Amerikan emperyalizmi nedir?

Yeni sömürgeler elde etmek, yada sınırlarını genişletmek midir emperyalizm? Marshall plânı emperyalizmin bir parçası mıdır? ABD'nin az gelişmiş ülkelere yardımı emperyalizmle ne denli ilgilidir? ABD'deki Mac Charty'nin insan avcılığı Amerikan emperyalizminin içine mi girer?

Tüm bu sayılanlar ve daha bir çokları muhakkakki emperyalizmin görünen noktalarıdır, ama emperyalizm hepsinden daha fazla bir şeydir. Bu sayılanlar hareket halinde olan emperyalizmin çeşitli eylem ve yöntemlerinden başka bir şey değildir. Emperyalizm gelişmiş kapitalizmin en son safhası, yani en yüksek noktasıdır diyebiliriz.

Sosyalist öğreti emperyalizminin en belirgin iktisadi noktalarını şöyle sıralıyor :

1. Üretimin ve gelişmiş kapitalin tekeller yaratarak iktisadi yaşamı etkilemesi.
2. Banka kapitalinin sanayi kapitaliyle birleşerek mali kapitali meydana getirmesi, böylece bu kapitali kullanan mali kapital oligarşinin doğması.
3. Mal ihracatı yerine kapital ihracatı.
4. Dünyayı aralarında payeden kartellerin doğması.
5. Dünyanın büyük kapitalist ülkeler arasında paylaştırılmasının sonu.

Emperyalizmin ana çizgilerini çizdikten sonra amerikan emperyalizmine dönebiliriz. Kimdir Amerikan emperyalistleri? Tüm Amerikan halkı bu emperyalistler topluluğunun içine girermi? Amerikan emperyalistlerini Amerikan halkından ayırmak gerekir. Sokaktaki adam büyük tekellerin ülke içi ve dışı oyunlarından, emperyalist hırsından çoğunlukla habersizdir; haberdar olan küçük bir bölümde onlarla mücadele edemiyecek bir durumdadır. Bir kaç büyük

aile ve çevrelerinde toplanmış, genişleyerek büyüyen ve tüm ülkeyi saran grupların halk kütleleriyle bir ilgisi yoktur. Rockefeller, Morgan, Mellon - bu üç isme çok dikkat etmelidir - ve onların çevrelerindeki politikacılar, generaller, polis ajanları, büyük gazete sahipleri, diplomatlar, kapitalist kuruluşların yöneticileri, sendika bürokratları, filimciler v. b. bugün ABD' ni yönetmektedir. Onların tüm dünya yüzündeki yayılma politikası ülkenin içinde halka «Amerika için» gösterilmekte ve ulusal bir boyaya boyanmakta, dışardaysa Amerikan halkının istediği politika olarak tüm diğer devletlere tanıtılmaktadır.

Amerikan Emperyalizminin Başlangıcı

ABD bağımsızlık savaşından sonra gittikçe yayılmaya, genişlemeye başladı, bu genişleyiş kızıl derilileri ve Meksikalıları çiğneyerek oluyordu. Bir çok Avrupalı emperyalist devlet ABD'nin o sürelerdeki genişlemesinin sonucunda bazı sömürgelerini kaybetmişti. ABD böylece Kuzey Amerikanın küçük bir bölümünden başlayarak kıtaya yayıldı. İç savaşın geride kalmasıyla birlikte büyük bir sanayileşme savaşı başladı. Avrupanın emperyalist ülkelerinin sürekli olarak yeni sömürgeler bulduğu bu devirde Amerikan kapitalistleri yalnızca ülkelerinin içinde kaldılar ve kızıl derililerin boş bıraktıkları topraklara tüm güçleriyle yayıldılar. Bu yeni zenginlik kaynaklarının aranması sırasında Avrupadan kalifiye işçiler, sonraları Çinden, Filipinden düz işçiler getirildi, bununla da kalınmadı Afrikadan getirilmiş olan zenci işçilerin boğaz tokluğuna çalıştırılması devam ettirildi.

Daha 1890 yıllarında tekellerin gittikçe büyümesi işçiler arasında büyük bir sefalete yol açtı. Halkın büyük zorlamalarıyla ünlü Shermann antitröst yasası çıkarıldı. Tekellerin temsilcileri olan hükümetler işçileri koruyan bir niteliği olan bu yasayı uygulamadılar. Banka kapitalinin sanayi kapitaliyle birleşerek mali kapitali doğurması ve tekelllerin gittikçe kuvvetlenmesi sonunda bu yasanın hiçbir önemi kalmadı. Morgan elektrik ve çelik tröstlerinin büyük bir bölümünü, Mellon aluminyum tröstlerini, Kuhn Lob bankası tüm demiryolu sektörünü ellerine geçirerek genişlediler. Rockefeller bu sırada National City Bankasını ve Chase National Bankasını eline geçirmişti. 1930 yılında yapılan bir incelemede sekiz gurubun tüm Birleşik Amerikanın büyük sanayi, ulaştırma, bankacılık, beslenme sanayisinin yüzde 62 sini ellerinde tuttukları ortaya çıktı. Mali kapitalin birkaç elde toplanması bu ellerde fazla kapitalin birikmesine sebep oldu. Bu kapitale mutlaka yeni yatırım olanakları bulmak gerekiyordu, bu olanaklar yaratılmadığı takdirde yeni iktisadi krizlerin doğacağı muhakkaktı.

Amerikan kapitalisti bu kullanılmayan fazla kapitali ABD'nin sınırlarının dışında kullanmak ve kendi ülkesinde kazandığının çok daha fazlasını oralardan elde etmek zorunluğunu duydu. Böylece yirminci yüzyılın başında o süreye değin yalnızca kapital girenbir ülke olarak tanınan ABD dış ülkelere kapital ihraç etmeye başladı. Amerikan malı kapitalinin dış ülkelerde yatırım olanakları araması yeni zorluklar doğurdu, hemen tüm yabancı pazarları ellerinde tutan Avrupa emperyalistleriyle Amerikanın emperyalistliğe özenen kapitalistleri arasında savaşlar başladı, ancak Avrupa emperyalizminin yeteri denli fazla kapitalinin olmaması, gerileme çağını yaşaması, buna karşılık Amerikan kapitalistinin bol kapitalinin olması ve filizlenme çağını yaşaması Avrupa emperyalistlerine ABD'nin emperyalist varlığını kabul ettirdi. Amerikan ve Avrupa tekelleri aralarında anlaşmaya başlayarak dünya piyasasını aralarında pay ettiler - örneğin Roc-kefeller petrol tröstünün Rothschild ve Nobel gurubuyla anlaşması; Morga-nın egemen olduğu General Electricin Alman elektrik tekeli AEG ile anlaşması gibi -

Geçen süreyle ABD'lerinde emperyalizmin beş ana noktasının gelişmesiyle birlikte bu ülke de tıpkı Avrupa emperyalistleri gibi yayılma olanakları aramıştır. Bu düzen dış ülkelerde yeni savaşların doğmamasına, Amerikanın içindeyse şovenizmin gittikçe gelişmesine sebep olmuştur.

Amerikan Emperyalizminin Yayılma Yöntemleri

Amerikan halkı Amerikan ordu ve donanmasının barışı koruduğu ve saldırı niyetinin olmadığı masalıyla yetişmiştir. Amerikan kapitali ona göre barış içinde yapılan rekabetle dünyaya yayılmakta ve yayıldığı yerlere faydalar getirmektedir. Olaylara yakından baktığımızda gerçeklerin bambaşka olduğunu görüyoruz.

Askeri kuvvet Amerikan emperyalizminin ilk yayılış çağından bu yana en belirgin özelliği olmuştur. 1898 yılında ilk kez İspanyaya karşı başlayan açık savaş sonunda Filipin, Puerto Rico, Kuba, Orta ve Güney Amerikanın kuzey bölümü ele geçirildi. Bunun yanında denizde de kuvvetlenildi. İngiliz ve Fransız Emperyalizminin o süreye dek elinde tuttuğu diğer Güney Amerika ülkeleri yavaş yavaş ABD'nin etkisi altına girdi. İspanyaya karşı açılan bu savaş daha bir başlangıçtı. Amerikan Emperyalizminin yayılma yöntemleri o süreye değin süregelen sömürgecilik yöntemlerinden ayrılır. O süreye değin bazı sömürgeler üzerinde egemen olmak isteyen bazı emperyalist ülkeler aralarında savaşır, savaşı kazanana sömürgeler devredilirdi. ABD'nin açtığı yeni yolda bu böyle ol-

mamıştır. Amerikalılar ele geçirdikleri ülkeleri gereksiz olarak kendilerine karşı kışkırtmamak için tam olarak ele geçirir görünmemişler, o ülkelerin başına kendilerine bağlı kukla hükümetler getirmişler, ülkelerin ekonomisini ise tam olarak ellerine almışlardır. General Smedley D. Butler bu savaşlarda askerlerin rolünü şöyle anlatıyor : ([1])

«Otuz üç yıl dört ay ülkemizin en hareketli ordusu olan deniz piyadesinde aktif olarak çalıştım. Teğmenlikten genarallliğe deyin tüm rütbelerde görev gördüm. Bu süre içinde devamlı olarak Big Business, Wall Street ve bankalara hizmet ettim, kısaca kapitalizmin yardakçısıydım. 1914'de Mexico, özellikle Tampico'da Amerikan petrol çıkarlarının korunmasına katıldım. Haiti ve Kubanın National City bankasına güzel bir kazanç kaynağı yapılmasına yardım ettim. 1909'dan 1912'ye dek beynelmilel banka evi Braun Brothersin Nikaragua'ya serbestçe girmesine çalıştım.»

Savaş ve baskı Amerikan Emperyalizminin karakterini çizmektedir. ABD' nin gittikçe genişlemesi çoğunlukla kanlı yollardan olmuştur, ama ekonomik baskı yöntemleride Amerikan emperyalizminde önemli roller oynamaktadır. Bu yöntemler sırasıyla;

1. Kredi verme politikası; özellikle savaştan çıkmış, harap olmuş ülkelerde ABD tekellerine uygun krediler verme.
2. Sanayileri zayıf ülkelerle onların zayıf sanayilerini kuvvetli Amerikan tekellerine karşı korumalarını önleyici ticaret anlaşmaları yapmak.
3. Ticari ve iktisadi boykotlar. Bunlar çoğunlukla o ülkelerin para düzenini de bozmayı hedef tutarlar.
4. Çeşitli ülkelerdeki reksiyoner kişileri veya sınıfları bol parayla beslemek ve kuvvetlendirmek, böylece ABD'ne o ülkelerde hizmet edici işbirlikçilerin yetişmesini sağlamak.
5. Çeşitli ülkelerle o ülkelerdeki toprak altı ve üstü zenginliklerini sömürücü andlaşmalar yapmak.
6. ABD'nin maliye ve vergi uzmanlarını sanayileri az gelişmiş ülkelere yardımcı maskesi altında gönderip onların tüm sanayi ve ticari yaşamlarını denetim altında tutmak.
7. Zorla kredi vererek ABD'ne kredi verilen ülkelerde hipotek edilecek değerler bulmak.

([1]) Smedley D Butler : «Common Sense» de kasım 1935

İktisadi ve askeri yöntemler çoğunlukla elele giderler. İktisadi ve politik baskı yöntemleri arkalarında askeri kuvvet olmadan bir rol oynamazlar. Tekeller ve hükümetler bu durumda beraber çalışırlar, zaten hükümetler tekellerin etkisi altında olduklarından tekellerin ilgilerini yürütmeye uğraşırlar.

Amerikan emperyalizmi hedeflerine elden geldiği denli ucuza ulaşır. Bunun için de çeşitli andlaşmalarla bağladığı ülkelerdeki işbirlikçilerini kullanmaya çalışır.

Yarı Sömürge Düzeni

Amerikan Emperyalizminin ideologları Amerikanın emperyalist bir devlet olmadığını ispat etmek için ellerinden geleni yaparlar. Bu konuda ileri sürdükleri en belirgin sav Amerikanın hiçbir sömürgesinin olmadığı ve dolayısıyla hiçbir ülkeyi sömürmediğidir. Bu içi boş bir savdır, bugünkü sömürgeler artık eskisi gibi doğrudan doğruya her yönden ana ülkeye bağlı değillerdir; bu şekil iflas etmiştir ve böyle birdurum o ülkenin milliyetçilerini sürekli olarak kışkırtmakta, çeşitli iç savaşlar ana ülkeyi yıpratmaktadır. Şimdi sömürgecilik yeni sömürgecilik adındaki başka bir safhaya girmiştir. Emperyalist ülke bu kez sömürdüğü ülkenin tüm zenginliklerini elinde tutmakta, sanayisine egemen olmaktadır. Sokaktaki adam bu karışık dalavereleri görmediği için emperyalist ülkenin kendi ülkesini nasıl soyduğunu kavrayamamaktadır. Amerikan emperyalizmi son yıllarda, özellikle ikinci dünya savaşından sonra Avrupa emperyalistlerinin yerini almaya başlamış onların sömürgelerini devralmıştır. ABD bunu çok ustalıkla yapmaktadır. Sürekli olarak kendini antikolonialist tanıtıp sömürülen ülkeye yardım ediyormuş şekline bürünür. Bunu örneklerle açıklarsak : 1945'den 1950'ye dek Hollanda, Fransız ve İngiliz emperyalistlerine gizliden gizliye silah yardımı yaptı, aynı anda bu ülkelerin sömürgelerinde Amerikaya bağlı hükümetlerin kurulmasına çalıştı, oranın toprakaltı ve üstü zenginliklerini bol paralarla elde etti. Avrupa ülkeleri çekilince tüm bu ülkeler özgürlüklerine kavuşmuş gibi göründüler, gerçekte Amerika oraları çoktandır eline almış bulunuyordu. Bu yerleşiş şekli 1950'ye değin rahatlıkla devam etti, ama 1950'den sonra gerçekleri farkeden halklar, özellikle Asyada ulusal kurtuluş hareketlerine başladılar. Amerika yerleştiği ülkelerin bir kısmını kaybetme tehlikesiyle karşılaştı. İşte o kez Amerikan emperyalizminin yeni bir safhası, açık savaş safhası başladı.

Amerikan Emperyalizminin Büyüme Sebeplerinin Bazıları

Amerikan emperyalizminin yöntemleri diğer Avrupa emperyalistlerinin

ATAÇ KİTABEVİ YAYINLARI

TÜRK VE DÜNYA HİKÂYECİLERİ

KIRMIZI YAPRAKLAR — William Faulkner - Çev. Ü. Tamer - 2 Lira
KORKUNUN PARMAKLARI — Muzaffer Buyrukçu - 2 Lira
ALIN TERİ — Jack London
Çev: Selma Kurdakul - 2 Lira
(İkinci baskı hazırlanıyor)
SUSUZ YAZ — Necati Cumalı
(Tükenmiştir)
ÇAĞDAŞ ALMAN HİKÂYESİ
Antoloji — Haz: Kâmuran Sipal - 4 Lira
DİNAMİT — B. Traven
Çev: Adalet Cimcoz - 3 Lira
DÜNYADA HARP VARDI — Orhan Kemal
2 Lira
BİR DELİNİN NOTLARI — Gogol
Çev: M. Özgül - 3 Lira
ELBİSECİLER ÇARŞISI — Kâmuran Şipal - 2 Lira
(Sait Faik Armağanı)
DUVAR — Jean Paul Sartre
Çev: V. Üretürk - 2 Lira
(İkinci baksı)
KARDEŞLER — James Joyce -
Çev. : Gülçin Yücel - 3 Lira.

TÜRK ve DÜNYA ŞAİRLERİ

ÇİVİ YAZISI — İlhan Berk - 2 Lira
MEMLEKET ÖZLEMİ — Langston Huges
Çev: Necati Cumalı - 2 Lira
İNGİLİZ - AMERİKAN ŞİİRİ (Antoloji)
Haz: Bilge Umar - 2 Lira
SPLEEN DE PARİS — Paris Sıkıntısı
Charles Baudelaire - Çev: Tahsin Yücel -
3 Lira
BEN SANA MECBURUM — Attilâ İlhan -
3 Lira
(İkinci baksı)
BELÂ ÇİÇEĞİ — Attilâ İlhan - 3 Lira
KAPALI MUTLULUK — Coşkun Zengin -
2 Lira
(Dünya şiirlerinden çeviriler)
YAZ DÖNEMİ — Behçet Necatigil - 2 Lira
(Türk Dil Kurumu Armağanı)
NİCE KAYGILARDAN SONRA —
Şükran Kurdakul - 2 Lira
KAVEL — Hasan Hüseyin - 2 Lira
(Yeditepe Şiir Armağanı)
TOPLUM İÇİN ŞİİRLER — Haz. Ş. Kurdakul - Ömür Candaş - 5 Lira

ELEŞTİRİCİ, İNCELEME

DOĞU - BATI — Melih Cevdet Anday
3 Lira
GÜNLERİN GETİRDİĞİ - GÜNLERİN GÖTÜRDÜĞÜ — Asım Bezirci - 4 Lira
MAVİ VE KARA — Sabahattin Eyüboğlu
- 3 Lira
(Ataç Eleştiri Armağanı)
BİR AÇIDAN — Mehmet Seyda - 2 Lira
(Goethe, Stendhal, Balzac, Zola, Çekhov üstüne incelemeler)
İNSANIN YARGILANMASI — P. Henri Simon - Çev: P. Caporal - İ. Denker - 3 Lira
(Malraux, Sartre, Camus, Exupéry üstüne inceleme)
ÇOK KAPILI ODA — Asım Bezirci
3 Lira

TİYATRO DİZİSİ

YANLIŞLIK — Albert Camus
Çev: Ferid Edgü - 2 Lira
(İkinci baskı)
SAYGILI YOSMA — Jean Paul Sartre
Çev: Orhan Veli anık - 2 Lira
(İkinci baskı)
GERGEDAN — E. İonesco
Çev: Fikret Adil - 3 Lira
SİNEKLER — Jean Paul Sartre
Çev: Tahsin Yücel - 3 Lira
KOMEDİ SANATI — A. Seyler
Çev: Suat Taşer - 3 Lira
KRAL ÖLÜYOR — E. İonesco
Çev: Fikret Adil - 2 Lira
JACK'YA DA BOYUN EĞME — E. İonesco - Çev: İ. Denker P. Caporal - 2 Lira
DOĞRULAR — Albert Camus
Çev: Ferid Edgü - 3 Lira
ŞEYTAN ve YÜCE TANRI — Jean Paul Sartre - Çev: Eray Canberk - 5 Lira
FİZİKÇİLER — F. Dürrenmatt
Çev: Zahide Gökberk - 3 Lira

ÇEŞİTLİ KONULAR

SİYASET ÇARKI — Jean Paul Sartre
Çev: Güzin Sayar - 3 Lira
MİLENA'YA MEKTUPLAR — Franz Kafka - Çev: Adalet Cimcoz - 6 Lira
(Türk Dil Kurumu Armağanı)
YENİ NİMETLER — André Gide
Çev: V. Üretürk - 2 Lira

Fiatı 125 Kuruş